

ІНВЕСТУВАННЯ В ІННОВАЦІЇ З БОКУ ТНК

Останнім часом багато країн, особливо так звані «нові індустріальні країни», намагаються у максимально обмежені строки перейти від екстенсивного шляху розвитку до інтенсивного, закладаючи у свої плани швидке впровадження нових технічних розробок, наукових досягнень, підготовку власних наукових і інженерних кадрів. Просування багатьох країн шляхом постіндустріалізації, досягнення нових вершин в галузі науки і техніки об'єктивізує необхідність дослідження ролі ТНК в інноваційному процесі.

ТНК традиційно створювали свої дослідні лабораторії головним чином в країні базування, де і відбувалася розробка нової продукції, організовувалося пробне виробництво, проводилися ринкові випробування тощо. В крупних зарубіжних філіях, як правило, відкривалися центри по адаптації продукції ТНК до місцевих умов, її сертифікації на національних ринках (з урахуванням вимог місцевого законодавства, клімату, можливих ергономічних особливостей). При цьому головним завданням місцевих центрів було не створення нововведень, а розширення бази для уже апробованих на ринках продуктів, знижуючи тим самим їх вартість. Така стратегія організації НДДКР застосовувалася в основному американськими ТНК, які на початку ХХІ ст. перестали бути одноосібними інноваційними лідерами, відчуваючи конкурентний тиск з боку динамічних ТНК з Японії та країн Південно-Східної Азії.

Зазначимо, що базові інновації, які складають основу нових поколінь техніки і технологій, практично не можуть здійснюватися в крупних масштабах і реалізовувати свої переваги в рамках однієї країни в силу їх високої вартості і недостатнього розміру внутрішніх ринків. Технологічна макросистема сьогодні може досягти окупності лише при повномасштабній її реалізації в глобальній економіці. Тому ми можемо спостерігати глобалізацію інноваційного простору, яка суттєво розширила рамки виробничих процесів, дозволив винести за межі розвинутих країн найбільш трудомісткі ланки технологічних ланцюгів.

Глобальний потік інвестицій в інновації розподілений достатньо нерівномірно і сконцентрований в декількох країнах. Абсолютним лідером по інвестиціям в НДДКР є США, доля яких більше, ніж усіх країн Європи разом. В сучасному світі двигуном інноваційного процесу є ТНК, які продовжують збільшувати інвестиції в інновації і дослідження навіть в умовах світової фінансово-економічної кризи. Статистика свідчить, що процеси глобалізації та інтернаціоналізації НДДКР відбуваються здебільшого у замкнутій сукупності країн – США, Західній Європі і Японії, в яких зосереджені основні іноземні науково-дослідні підрозділи ТНК. Також до «інноваційного ядра» світової економіки можуть увійти Китай і Індія, якщо тенденція створення нових дослідницьких підрозділів ТНК в цих країнах збережеться. Активність ТНК у створенні науково-дослідних підрозділів стримується різними факторами, до яких відносяться низький рівень захисту інтелектуальної власності, недосконалість законодавства, яке регулює діяльність таких підрозділів тощо.

Залучення західних ТНК у приймаючу економіку часто супроводжується вливанням нових технологій, зростанням продуктивності праці, підвищенням якості менеджменту, якими характеризуються західно-європейські компанії. Крім того позитивним наслідком їх функціонування як для базових, так і для приймаючих країн, є їхні величезні видатки на НДДКР. Наприклад, щорічні витрати на ці розробки компаній General Motors, Ford і IBM становлять до 3-х млрд. дол. США, що перевищує науково-дослідні бюджети багатьох країн. В США переважна частка витрат приватного бізнесу на НДДКР припадає на 700 найкрупніших компаній, з яких до 40% витрат припадає на 15 найбільших ТНК [1]. В науково-дослідних лабораторіях і наукових центрах ТНК проводиться основний обсяг світових наукових

досліджень і розробок [2].

На сучасному етапі розвитку найважливішим напрямом своєї діяльності ТНК визначили інвестування в інновації, оскільки вони забезпечують більш високий рівень віддачі, ніж просте залучення додаткових ресурсів. Підраховано, що норма прибутку від 17 найвдаліших інновацій в США на початку 2000 рр. складала більше 50%, в той час як середня норма прибутку від усіх інвестицій в американський бізнес за останні 30 років складала 16% [3]. Саме тому національний рівень конкурентоспроможності в системі світового господарства багато в чому визначається розвитком інноваційної діяльності країни.

ТНК стали однією з найважливіших складових частин світової ієрархії НДДКР завдяки тому, що, з однієї сторони, доступ до фінансових ресурсів значно легший, ніж для державних структур, а з іншої сторони, НДДКР є важливою, але не єдиною і не головною сферою їх діяльності, через що ризики фінансових втрат для ТНК значно менші, ніж для венчурних інвесторів. Тому частка витрат на НДДКР з боку ТНК постійно зростає, а їх частка у світовому виробництві інновацій значно перевищує їх долю у фінансуванні і наближається за різними оцінками до 50% [4, с. 78]. Все більшу роль при реалізації науково-технологічної стратегії ТНК грають приймаючі країни. Децентралізація наукових досліджень виступає одним з елементів такої стратегії [1].

При формуванні представництва в тій чи іншій країні ТНК можуть інвестувати матеріальні інновації (станки, обладнання, механізми тощо) і «м'які» технології (знання, досвід, менеджмент, маркетинг, інжиніринг). Але оскільки розроблені інновації складають основу конкурентоспроможності ТНК, велика увага приділяється питанням трансферу технологій, і в першу чергу процедурі захисту інтелектуальної власності. З іншої сторони, багато високих технологій складно адаптувати в більшості країн, що розвиваються, через відсутність кваліфікованого населення, нестачі грошових ресурсів, необхідних для додаткових досліджень і розробок. Тому на практиці часто країни-реципієнти перетворюються на користувачів застарілих технологій, оскільки складні технології просто не можуть бути впроваджені у народно-господарську систему з відмінним типом економічного укладу.

Перед Україною стоїть завдання підвищення якості економічного зростання, в першу чергу не за рахунок сировинних галузей і експорту їх продукції, а за рахунок наукоємних факторів, економіки інноваційного типу, в якій інновації слугували б ключовим фактором як економічного зростання, так і реструктуризації експорту. Інноваційний шлях України, у свою чергу, має розглядатися як суспільно-політичний та соціально-економічний процес. В умовах світової фінансово-економічної кризи та на тлі військових дій на сході України спостерігається суттєвий спад приватних інвестицій в українську економіку, тому сьогодні для стимулювання подальшого економічного розвитку України вкрай важливо максимально використовувати доступні можливості істотного збільшення притоку прямих іноземних інвестицій, в першу чергу в інновації, і підвищення ефективності управління ними.

1. *WorldInvestmentReport 2011 [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: http://unctad.org/en/docs/wir2011_embargoed_en.pdf

2. Гладій І.Й. *Регіоналізація світового ринку: євроінтеграційний аспект: Монографія / І.Й. Гладій*. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 544 с.

3. *Small and Medium Sized Transnational Corporations: Role, Impact and Policy Implications*. – NY: UN, 2008. – 386 p.; *Dunning J.H., Mckaig-berliner A. The Geographical Sources of Competitiveness: the Professional Business Service Industry // Transnational Corporations*. – 2002. – Vol. 11., № 3. – 178 p.

4. Раковская-Самойлова А.Х. *ТНК в мировом интеграционном процессе: основные противоречия и перспективы развития / А.Х. Раковская-Самойлова // Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2011. – №36. – С. 76-81.